

- Mickiewicza. Historia. Z. 6. Poznan, 1964. – S. 23-54; Ён жа. Zaludnienie miasteczek Litwy i Białorusi w XVI i w I połowie XVII w // Rocznik dziejów społecznych i gospodarczych. Poznań, 1966. – S. 35-67; Ён жа. Geneza i rozwój sieci miasteczek Białorusi i Litwy do połowy XVII w // Acta Baltico – Slavica. Białystok, 1970. T. 7. – S. 47-108.
19. Патоцкі, Л. Успаміны пра Тышкевічаву Свіслач, Дзярэчын і Ружану / Л. Патоцкі. – Мінск, 1997.
 20. Сыракомля, У. Вандрукі на маіх быльх ваколіцах: Успаміны, даслед. гісторыі, звычай / У. Сыракомля. – Мінск, 2002.
 21. Europa nieprowincjonalna: przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej w Latach 1772 / Prace zbiorowa pod red. K. Jasiewicza. Warszawa-Londyn, 1999. S. 309-319, 436-450, 560-565.
 22. Mann Z. Stanisław August na sejmie ostatnim. Warszawa, 1938; Kraszewski I. Polska w czasie trzech rościów 1772-1799. T. III. Warszawa, 1903; Ён жа. Sceny sejmowe. Grodno 1793. Warszawa, 1932; Mościcki H. Dzieje porozbiorowej Litwy i Rusi. T. 1: 1772-1800. Wilno, 1883; Zamojski A. Ostatni król Polski. Warszawa, 1992; Ён жа. Spór o Stanisława Augusta. Warszawa, 1990; Jodkowski J. Grodno z 28 ilustracjami i planem miasta. Wilno, 1922; Mackiewicz St. Stanisław August. Warszawa, 1991. – 259 s.; Zahorski A. Warszawa za Sasow i St. Augusta. Warszawa, 1970. – 249 s.; Zuwińska M. Ostatnie lata życia króla Stanisława Augusta. Warszawa, 1975. – 371 s.

МАЁНТАК ДУКОРА Ў ЧАСЫ ЛЯВОНА АШТОРПА

У.У. Куніцкі
БДПУ (Мінск)

Маёнтак Дукора з 1791 па 1874 гг. належыў Ашторпам, выхадцам з Швецыі. Найбольшую вядомасць з прадстаўнікоў этага роду атрымаў Лявон, сын Францішка, былога адміністратора Смілавіцкага ключа, які набыў гэтую сядзібу ў Казіміра Агінскага.

Нараадіўся Лявон ў 1786 г. Якую атрымаў аддакуацию ў маладосці не вядома, аднак у дзесятнадцатагодовым узросце (1805 г.) ён быў выбраны шляхтай Ігуменскага павету адказным за размеркаванне земскіх павіннасцей. Праз три гады ён становіца маршалкам Ігуменскага павету (1808 г.). Годам раней па асабістаму указу імператара Аляксандра I ён быў назначаны Камандорам Святога Іаана Іерусалімскага, утворанага ў 1806 г.

Шляхта Ігуменскага павету перавыбірала яго сваім маршалкам ў 1811 і 1814 г., а ў 1823 г. ён становіца Мінскім губернским маршалкам і віцэ-прызідэнтам Мінскага Дабрачыннага таварыства. За сумленную службу расійскаму імператару у 1825 г. Ашторп узнагароджваецца ордэнам Святой Ганны II-й ступені [1].

Па асабістаму указу імператара Мікалая I, ён знаходзіўся ў Москве пад час яго каранаці ўжніу 1826 г., а праз месяц "в награду отлично-усердной службы" атрымаў чын Стацкага Саветніка. За працу па пасадзе маршалка ў 1829 г. стаў кавалерам ордэна Раўнаапостальнага князя Уладзіміра IV-й ступені. Эта быў адметныя знакі ўзвагі з боку расійскіх улад.

З свайго боку ён увесы час заставаўся адданым імператару Расійскай імперіі. Пад час антырасійскага паўстання 1830 – 1831 гг. Ашторп захаваў вернасць Мікалаю I і падтагоду генерал-губернатора Смаленскай, Віцебскай, Магілёўскай і Мінскай губерні князя М.М. Хаванска га ўзначальвае камісію ў горадзе Пінску па нарыхтоўцы ў дзеючую расійскую армію хлеба і крупы і бліскучая выконвае эта даручэнне [2]. Пасля падаўлення паўстання ў чэрвені 1831 г. Лявон Ашторп быў назначаны членам Асобай камісіі па вызначэнні віны шляхты Мінскай губерні, прымайшчых удзел у паўстанні. Яго намаганні быў ацнены імператарам яшчэ не раз. У 1832 г. ён атрымаў чын Слрапраднага Стацкага Саветніка, а ў 1834 г. быў узнагароджаны орденам Святога Станіслава I-й ступені. Расійскі імператар запрасіў яго ў жніўні 1834 г. у Санкт-Петраўбург на адкрыццё помніка Аляксандру I. Імператар Мікалаі I узнагароджваў яго яшчэ з 1837 і 1843 гг. – знакам аб бездакорнай службе за XX год і ў 1841 г. ордэнам Святой Ганны I-й ступені.

У 30-40-я гг. XIX ст. Лявон Ашторп вёў актыўную трамедскую дзеяннасць. У гэтых час ён з'яўляецца членам Аляксунскага камітэту па турмах, прымайшчай да пасады камітэта па нагляду за правільным продажам гаралкі і забяспеччэннем праваслаўнага духавенства землямі і дамамі. У 1844 г. ён выбираецца членам-карэспандэнтам Спецыяльнай камісіі Конезаводства, а у 1846 г. зацверджаны ганаровым членам Мінскага Дабрачыннага Таварыства. Пры гэтым трэба адзначыць, што Ашторп не прымайшчай да пасады па вайсковых службах не вызначаўся.

На пасадзе маршалка Мінскай губерні знаходзіўся да 1846 г. К гэтаму часу памёдра яго жонка Алена. У яго засталася троі дачкі: Людвіга, Ганна і Леакадзія. Першая выйшла замуж за памешчыка Рачыцкага павету Атона Горваты, другая за памешчыка Мінскага павета, губернскага сакратара Карла Кастравіцкага, трэця за памешчыка Магілёўскай губерні, былога Чавускага павятовага маршалка – Сяламенскага.

Лявон Ашторп з'яўляўся адным з найбуйнейшых памешчыкаў Мінскай губерні. У інвентары за 1842 г. значыцца, што ў маёнтак Ашторпа уваходзіла мястэчка Дукора з чатырма вуліцамі: Мінскай, Смілаўскай, Ігуменскай і Дрычынскай, а таксама фальваркі: Голацак, Галіямберг, Маладнева і Кадунова: вёскі Дукара, Жораўка, Харавічы, Караваева [3]. У спіску значыцца 1068 душ мужчынскага полу і 1123 жаночага. Цяглы дворову налічвалася 241, агароднікі – 36, бабылёт – 49. Акрамя таго ў мястэчку было 40 яўрэйскіх двароў, 8 – татарскіх, 8 – шляхецкіх і 8 – адстадных салдат. Па заключэнню ад 1830 г. у маёнтку налічвалася пад сядзібамі і ралліц – 5762 дзесяціны, пад сенакосам – 1120, пад выпасамі – 52, пад хмызняком – 933, пад лесам – 3226, пад дрэвнымі землямі – 167, царквой – 80. Агульная колькасць зямлі складала 11340 дзесяцін. У маёнтку мелася два млыны: адзін на рацэ Свіслач калі мястэчка Дукора, другі ў вёсцы Караваева. Таксама працавалі дзве вінакурні з паравымі машынамі.

Асноўная частка сялян адбывала паншчыну. Праца на панскіх палетках складала 3 дні ў тыдзень на сялянскую сям'ю, ці 156 дзён на год. Згоны складалі 12 дзён з душы на год. Сяляне валодалі 6-20 дзесяцінамі зямлі. Напрыклад, сям'я Дзмітрыя Куніцкага, у якой налічвалася 14 чалавек, мела 2 кані, 3 валы, 2 каровы, 2 авецкі, 2 свіні і 20 дзесяцін зямлі. Гэта тыповая сялянская гаспадарка у Дукоры таго часу. Усяго у сялян у маёнтку мелася 199 каней, 671 вол, 475 кароў, 610 авецак, 514 свіней, Асаблівых дамашніх промыслу сяляне не имелі. Але ім дазвалялася наймацца на сплау лесу.

К дадатковым павіннасцям адносіцца работы па будаўніцтву фальварачных памяшканняў, мельниц, раменту дарог, мастероў. Сяляне абаўязаны былі адвозіць грузы да 20 пудоў на адлегласць да 21 версты ў дзені, аховаўца гаспадарчы двор ноччу па часе. Кохны цяглы селянін павінен быў даваць з двара жыта чатыры чвэрці, меду – дзевяць фунтаў, хмелі – 15 фунтаў, грыбоў (баравікоў) – адну з валовай капы, чатыры курыцы, 30 яек, ягад і арэхі ў залежнасці ад ураджаю, а таксама выпачоць 4 рублі пцздзесяят капеек срабрам. Сялянам дазвалялася пасвіць жывёлу на валосках і вінах, у хмызняках, на палах паслі хніва і сенакосу. Гаспадар таксама выдзяляў сялянам лес для лабудовы хат, гаспадарчых пабудоў і на дровы.

Акрамя маёнтка Дукора Ашторп валодаў таксама маёнткам Прылукі, Мінскага павета з 503 душамі. Яго маці ў Мінскім і Ігуменскіх паветах мела 632 душу, у Клімавіцкім і Чыркаўскім паветах Магілёўскай губерні 500 душ. У жонкі Алена ў Мінскім павеце налічвалася 750 душ.

Значную увагу Лявон Ашторп надаваў дабрачыннай дзеяннасці. На яго сродкі у 1822 г. была пабудавана царква у гонар Прарока Ільі. Свае сродкі на гэты храм выдзеліў таксама сяляне і памешчыкі Завіши. Светару Ашторп выдзеліў 3,5 валокі зямлі і 324 рублі выплат. Прыход налічваў 931 мужчынскую і 1033 жаночую душу. Гэтай царкве належыў Троіцкай драўлянай царкве ў вёсцы Турэц, пабудаваная Станіславам Манюшкай у 1753 г., Сергейўская могілкавая ў вёсцы Раўнаполле, пабудаваная памешчыкам Харэвічам у 1841 г. і драўляная капліца ў вёсцы Караваева [4].

У 1845 г. на сродкі Лявона Ашторпа ў мястэчку Дукора была узвездзена Петрапаўлаўская царква. Прыход налічваў 872 душы мужчынскага полу і 857 – жаночага. Ей належыла Пакроўская царква ў вёсцы Матарова і Іаана Багаслоўскага на могілках у Дукоры, пабудаваная на сродкі сялян у 1855 г., а таксама троіцкая капліца на могілках у Хазяйніках, Куликах і Дукоры [5].

У самым цэнтры мястэчка існаваў таксама мураваны касцёл, пабудаваны пры Станіславе Манюшку (памер у 1807 г.). В 1849 г. Лявон Ашторп звярнуўся да Мінскага губернатора з прашэннем пераўтварыць філіяльную рымска-каталіцкую царкву ў прыходскую, паведамляючы, што утрыманне прыходскага светара з прыходам ён прыме на свой кошт [6]. У выніку Ашторп на утрыманне касцёла выдзяляў 275 рублёў срабрам у год. У рапарце Мінскому грамадзянскому губернатору ён абаўязаўся, што "кromে того, по вскрытии снегов, прыгласіць звемлemer для отписывания в урочище Колесковом углу, вблизи местечка Дукора между кладбищами и дукорскую водяною мельницею состоящим, на земельные уголья, для того же прихода, земли паҳотной и сенокосной, всего трыццаць дзесяцінь [6].

Пасля пайўствання 1863 г. храм быў пераасвечаны под праваслаўную, Успенскую царкву. Так у газете "Мінскія губернскія ведомосты" ад 6 жніўня 1866 г. паведамляеца, што "при Успенскай царкви: Председатель Совета священник Михаил Шпілевскій. Старшины, крестьяне-собственники: Антон Кардаш, Іван Абраозовскі, Ірадіон Ананіч, Гаврил Окулич, Омара Жаровін, Даниил Песенка, Стэфан Лук'янов і Іван Сидорик". У склепах Успенскай царквы пахаваны прадстаўнікі рода Ашторпаў.

У пачатку XIX ст. ў мястэчку Дукора быў пабудаваны двухпавярховы палац у класічным стылі з чатырохкалонным порцікам на галоўным фасадзе. На палаце яго вышыні памішчыцься балкон з балюстрадай. Праз неікі час да бакавых фасадаў быў дабудаваны крылы для аранжэрэ, зімовага сада і хатнія капліцы. Палац меў двухпавярховую калідорную планіроўку з параднай залай у цэнтры. Палацаўская бібліятэка налічвала некалькі тысяч тамоў і архіў.

Вакол палаца быў разбіты парк пейзажнага тыпу з сажалкай, які займаў больш 40 га. Яго акружаваў роў. У стварэнні паркавых карцін выкарыстаны таполя, ліпа, піхта, лістоўніца, дуб, клён.

40-я гг. XIX ст. за паркам даглядалі садоўнікі Рак Агей Сямёновіч і Атрамкоў Аляксей. Парк перасякала дарога ўздох дома, якая адным канцом выходзіла да Ігумена, другім – да Смілавіч. Упрагажэннем палаца-паркавага ансамблю была ўядная брама вежаладобной формы з двумя каравульнымі памяшканнямі і завершанае шпілем. У верхній яе частцы быў гадзіннік і развівалася гербовая харугва. Калі гэтае брамы палацаў аркестр звычайна сустракаў вяртанне Лявона Ашторпа. Парк упрыгожвалі дэкаратыўныя скульптуры.

Палац, абслугоўвалі калі ста чалавек дваровых. У іх лік уваходзіў таксама асобы атрад аховы. На усю Літву быў вядомы дукорскі прыгонны аркестр і цырк. Не гледзячы на прыхільнасць да усяго прыгонжага, легенды маюць Ашторпа як вельмі жорсткага чалавека. Так па яго загаду, калі верыць народным казанням, зажывы быў замураваны ў падвале палскага палаца прыгоня дзячынна Фрося Лысак.

Запіну Лявон Ашторп трагічна ў 1851 г. калі вёскі Пяскі. Яго цяжкая карэта, запрэжаная шасцю коньмі, аввалила драўляны мост і Лявон утапіўся ў Свіслачы. Да 1917 г. на месцы гібелі Ашторпа стаў вялікі камень.

У наступныя 20 гадоў маентак з'яўляўся ўладаннем яго трох дачок. У 1874 г. адна з іх, Леакадзія, прадала сядзібу барону Канстанціну Гарцінгу (памёр у 1891 г.). Пасля яго смерці Дукора спачатку перайшла да сына Антона Гарцінга, потым да роднага брата Станіслава (памёр у 1913 г.).

Крыніцы і літаратура:

1. Дзяржаўны пістарычны архіў Беларусі (ДГАБ). Ф.319. – вол. 3. – спр. 261. Мінскі губернскі дваранскі сход
2. Ф.319. – вол. 3. – спр. 261. Мінскі губернскі дваранскі сход
3. Ф.142. – вол. 1. – спр. 525. Мінскі губернскі камітэт для разгляду і складанню інвентароў памешчыцкіх маёнткаў
4. Минскіе губернскіе ведомости. – 1866. – 17 декабря, № 51
5. Минскіе губернскіе ведомости. – 1866. – 17 декабря, № 51
6. ДГАБ. Ф.295. – вол. 1. – спр. 1052. Канцылярыя Мінскага губернатора
7. ДГАБ. Ф.295. – вол. 1. – спр. 1052. Канцылярыя Мінскага губернатора
8. Габрусь, Г.В. Странанская спадчына/ Г.В. Габрусь, А.М. Кулагін, Ю.У. Чантурыя, М.А. Ткачоў. – Мінск: Беларусь, 2003

ПОСТИЖЕНИЕ ЯПОНИЕЙ ОСНОВ ЗАПАДНОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

О.П. Дмитриева
БГПУ (Мінск)

Усвоение достижений западных стран Японией началось еще в XVII - XVIII вв. [1, с. 78]. Однако вторая половина XIX века стала для Японии эпохой глобальных перемен. На 1868 г. пришелся переломный этап, повлекший за собой не только смену экономической формации, но и фатальное переосмысливание ценностей, которые сложились в Японии на протяжении многих столетий. Более двух с половиной веков «страна восходящего солнца» оставалася закрытым для европейских государств. Это сыграло далеко не последнюю роль в нарастании политического кризиса в правлении дома Токугава.

Когда в 70-е гг. у власти утвердились лидеры Мэйдзи, перед ними встал вопрос о том, как в короткие сроки преобразовать феодальную Японию в прогрессивную индустриальную державу, которая смогла бы не только пересмотреть невыгодные торговые договоры, подписанные с США, Францией, Англией и рядом других европейских государств, но и получила бы возможность в перспективе заявить о своей национальной независимости и успешно развиваться параллельно Западу. Это было возможно лишь в случае, если страна доказает всей Европе и США свою состоятельность, продемонстрирует развитую промышленность и обеспечит оборону страны, которая смогла бы опираться на эту промышленность.

Для достижения этого необходимо было преодолеть консерватизм, поскольку абсолютно все сферы жизни были прописаны кодексами, которые накладывали регламент даже на одежду и пищу в зависимости от сословной принадлежности. Необходимо было ввести что-то новое, что позволило бы японской модели организации различных сфер жизнедеятельности стать более гибкой и приобщиться к реалиям своего времени. Такую политику и взяло на вооружение правительство Мэйдзи, открыв новый период в развитии Японии – эру «Новых начинаний».

Уже вскоре после визита Пери (1853, 1854 г.) многие японцы не захотели изучать заморские страны по завещанным в Японию книгам. Первая волна любопытных хлынула за границу в 1860-х. Некоторые отправлялись в путешествие тайком. Среди последних был Нидзима Дзо. В 1864 г. он просил американского торговца взять его с собой за границу. Позднее он вернулся в Японию, став

первым протестантским священником в этой стране. Другие отправлялись в далёкие края в составе дипломатических миссий. В 1862 г. сёгунат послал нескольких молодых самураев на учебу в Лейденский университет — первое западное учебное заведение, принявшее в свои стены японцев. В 1863 г. домен Чосю тайно послал в Англию нескольких молодых людей, среди которых были Ито Хиробуми и Иноу Каору, а в 1866 г. правительство Токугава направило в Лондон группу студентов, которую возглавлял Накамура Масанao [2, с. 257].

1868 год стал годом, когда запрет, сдерживавший поток информации с Запада, был, наконец, снят. В это время правительство отправляет японцев на обучение в Соединенные Штаты и Европу, а в Японию приезжают иностранцы. Они на месте обучали японцев тонкостям европейского управления, медицины, философии права, образования. Организовывались международные выставки, которые также способствовали культурному обмену и знакомили японцев с последними достижениями Запада.

Говоря о европейских заимствованиях, нельзя не сказать об одной из самых примечательных миссий в Европу, которую возглавлял Ивакура Томоми. В 1871 г. делегация отправилась с миссией нанести визиты вежливости главам 15 государств, установившим официальные отношения с Японией. Одной из задач было пересмотреть заключенные ранее неравноправные договоры, которые ущемляли суверенитет Японии. Правительство Мэйдзи стремилось понять, каким образом Запад удалось добиться такого успеха в экономическом развитии. Делегация состояла из 41 чиновника и 58 студентов [2, с. 259]. Члены делегации побывали в самых разнообразных местах: в школах и музеях, биржах и полицейских участках, монетных дворах и торговых палатах, верфях и ткацких фабриках. Путешествие длилось в течение года. За это время миссия посетила девять городов в Соединенных Штатах и провела почти год в Европе. Ивакура со своими помощниками пришли к выводу о том, что стремительный рост экономических показателей возможен лишь при внедрении западных технологий и изучении западной науки. Именно миссия Ивакура стала мощным толчком к подготовке конституции [5, с. 290].

По возвращении на родину Ивакура и других членов миссии правительство Мэйдзи выслушало их доклад и решило поставить Японию на цивилизационный путь развития путем внедрения западного способа мышления и образцов западной материальной культуры. После посещения США в 1871 г. миссия Ивакура Томоми многих японцев приезжало в Америку для получения образования. С 1870 г. в Японию стали прибывать специалисты в разных экономических отраслях. Особенно сильно было влияние американцев в сфере электрификации страны, т.к. крупные японские электротехнические компании установили деловые связи с американскими фирмами. Ведущая электротехническая компания «Ниппон Дэнкі» приглашала американских инженеров и посыпала своих специалистов в Америку для пополнения знаний [4, с. 348].

Все дальше в историю отходила система регламентов и запретов. Был японцев становился ближе к европейскому. Четко прослеживалось обращение к европейской одежде, пище и архитектуре, что находило поддержку у правительства Мэйдзи. Для модернизации Японии нужны были образованные люди и они стали появляться. Правительство Мэйдзи осознавало, что необходимо почерпнуть с Запада не только основы мировоззрения, но также обратить пристальное внимание на те нововведения, которые имели место в промышленном и сельскохозяйственном секторах страны.

В 1871 г. в Японию прибыла из Лиона (Франция) группа специалистов по обработке шелка, возглавляемая инженером Полем Брэне. В Томиока была построена прядильная фабрика, оснащенная новыми машинами – первое кирпичное здание в Японии. По проектам французского кораблестроителя Л. Бертзна, находившегося в Токио, были построены военные корабли [4, с. 332]. В 1860 - 1870 гг. в Японию приезжали английские дипломаты, купцы, инженеры, торговцы, а уже в 1880 – 1890 гг. в Японию стали приглашать ученых и преподавателей из Англии. В 1872 г. англичане создали в Токио Азиатское общество, издававшее «Записки», в которых публиковались статьи и переводы разнообразного характера из японских и китайских книг. Это общество имело отделения по странам Азии и в Англии [4, с. 339]. Военные арсеналы в Нагасаки находились под руководством голландцев [3, с. 136].

В 1869 г. в Японию отправилась миссия во главе с немецким ученым Рихтгофеном. Были открыты Немецко-азиатский банк и японо-немецкое медицинское общество в Токио. В 1870–1871 гг. Япония стала приглашать немецких военных специалистов для реорганизации японской армии и создания военных учебных заведений [4, с. 356, с. 358].

Таким образом, можно сделать вывод о том, что «открытие» Японии дало возможность правительству реально оценить уровень социально-экономического развития страны и соотнести его с достижениями европейских государств. Постижение японцами основ европейского образа жизни сыграло впоследствии довольно значимую роль. Японцы, будучи достаточно консервативной нацией, смогли быстро сориентироваться в эпохе и во времени, которые уже диктовали иные порядки. Дальнейшее прогрессивное экономическое развитие страны было невозможно без внедрения